

YANGI O‘ZBEKISTON

Ijtimoiy-siyosiy gazeta

№ 247 (1036), 2023-yil 28-noyabr, seshanba

www.yuz.uz

yuz.uznews

yuz_official

yuz.uz_news

YIRIK ENERGETIKA LOYIHALARIGA START BERILDI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 27-noyabr kuni Saudiyaning yetakchi “ACWA Power” kompaniyasi bilan amalga oshirilayotgan loyihalar – Sirdaryo viloyatida 1500 megavatt quvvatli zamonaviy bug‘-gaz elektr stansiyasini tarmoqqa ulash hamda Toshkent viloyatida “yashil vodorod”ni “pilot” tarzda ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etishni boshlash marosimida ishtirok etdi.

Ta’kidlash joizki, Sirdaryodagi qiymati 1,1 milliard dollar bo‘lgan issiqlik elektr stansiyasi loyihasi 3 million-dan ziyod xonadan va yuzlab sanoat korxonalarining elektr energiyasiga

ehtiyojini ta’minlashga imkon beradi. Bundan tashqari, mintaqamizda ilk bor “yashil vodorod” ishlab chiqarish bo‘yicha o‘xshashi yo‘q korxona tashkil etilmoqda. Ushbu “pilot” loyiha doirasida mam-

lakatimizda birinchi bosqichda 3 ming tonna vodorod ishlab chiqariladi va keyinchalik mineral o‘g‘itlarga qayta ishlanadi, shuningdek, 52 megavattlik shamol elektr stansiyasi quriladi.

Umuman, “ACWA Power” kompaniyasi ishtirokida O‘zbekistonda 7,5 milliard dollarlik yirik energetika loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda.

Ushbu loyihalarining ishga tushirishi 2030-yilga borib 25 gigavatt qayta tiklanuvchi energiya quvvatlarini yaratish, 4,5 milliard kub metr gazni iqtisod qilish va atmosferaga zararli moddalar tashlan-

malarini 3 million tonnagacha qisqartirish imkonini beradi.

O‘ZA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Matbuot xizmati suratlari.

SAUDIYA ARABISTONI BILAN KENG KO‘LAMLI SHERIKLIKNI RIVOJLANTIRISH LOYIHALARI MUHOKAMA QILINDI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 27-noyabr kuni Saudiya Arabistoni Podshohligi investitsiyalar vaziri Holid al-Falih boshchiligidagi delegatsiyani qabul qildi.

O‘zbekiston bilan Saudiya o‘rtasidagi ko‘p qirrali hamkorlik va keng ko‘lamli sheriklikni yanada kengaytirish, shu jumladan, oliy darajadagi kelishuvlarni so‘zsiz amalga oshirishning dolzarb masalalari ko‘rib chiqildi.

Uchrashuv avvalida investitsiyalar vaziri O‘zbekiston yetakchisiga Saudiya Arabistoni Podshohi Salmon bin Abdulaziz Ol Saud hamda Vali-ahd, Bosh vazir Muhammad bin Salmon Ol Saudning salomi va eng ezgu tilaklarini yo‘lladi.

Davlatimiz rahbari keyingi yillarda o‘zaro manfaatli hamkorlik jadal rivojlanib borayotganini katta mamnuniyat bilan qayd etdi.

O‘zaro savdo ko‘rsatkichlari, O‘zbekiston iqtisodiyotiga, eng avvalo, “yashil” energetika sohasiga Saudiyaning to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalari hajmi, aviaqatnovlar soni ortib bormoqda.

Saudiya taraqqiyot fondi ko‘magida sog‘liqni saqlash, ta’lim, suv ta’minoti va boshqa

yo‘nalishlarda bir qator ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalar amalga oshirilmoqda.

O‘zbekistonning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish bo‘yicha qo‘shma fond tashkil etilmoqda.

Saudiya delegatsiyasining bu galgi tashrifi doirasida kimyo, energetika, qishloq xo‘jaligi, farmatsevtika, IT va infratuzilmani rivojlantirish sohalarida 12 milliard dollarlik o‘zaro manfaatli loyihalarini amalga oshirish bo‘yicha kelishuvlar imzolandi.

Yurtimizning turli hududlaridagi yirik energetika loyihalarini amalga oshirishni jadallashtirish muhimligi qayd etildi.

Shuningdek, transport infratuzilmasi va kommunal xo‘jaligi, geologiya, irrigatsiya, maishiy chiqindilarni qayta ishlash, oliy ta’lim, mehnat migratsiyasi bo‘yicha umumiy qiymati 11 milliard dollarlik yangi loyiha va dasturlarni ilgari surishga kelishib olindi.

O‘zbekistonda “yashil” energetikani rivojlantirishda eng katta sarmoyador va strategik hamkor bo‘lgan “ACWA Power” kompaniyasi bilan sarmahsul hamkorlik alohida qayd etildi. Bugungi kunda kompaniya bilan birgalikda qiymati 7,5 milliard dollarlik loyihalar amalga oshirilmoqda.

Prezidentimiz Sirdaryo viloyatida 1,5 gigavatt quvvatli zamonaviy issiqlik elektr stansiyasining faoliyati hamda Toshkent viloyatida “yashil vodorod”ni “pilot” tarzda ishlab chiqarish quvvatlarini barpo etish ishlari boshlanayotganini olqishladi.

Shuningdek, vazir Holid al-Falihni O‘zbekiston va Saudiya Arabistoni o‘rtasidagi ko‘p qirrali va o‘zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirishga qo‘shgan katta hissi va har tomonlama ko‘magi uchun “Do‘stlik” ordeni bilan taqdirlash marosimi bo‘lib o‘tdi.

O‘ZA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining F A R M O N I

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH TIZIMINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH HAMDA DAVLAT ORGANLARI VA TASHKILOTLARI FAOLIYATI USTIDAN JAMOATCHILIK NAZORATI TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORA-TADBIRLARI TO‘G‘RISIDA

Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida olib borilayotgan ishlarning natijadorligini oshirish, muhim ijtimoiy masalalarga oid ochiq ma’lumotlar ko‘lamini yanada kengaytirish, ulardan to‘siqlarsiz foydalanishni ta’minlash, shuningdek, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish maqsadida:

1. O‘zbekiston Respublikasi Korruptsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi (keyingi o‘rinlarda — Milliy kengash), Korruptsiyaga qarshi kurashish agentligi (keyingi o‘rinlarda — Agentlik), Bosh prokuraturaning

korrupsiyaga oid jinoyatlarning oldini olish bo‘yicha quyidagi tizimni joriy etish haqidagi taklifi ma’qullansin:

har chorakda Agentlik davlat organlari va tashkilotlari kesimida sodir etilgan korrupsiyaga oid jinoyatlarni tahlil qiladi va ushbu jinoyatlar ko‘rsatkichi oshgan davlat organlari va tashkilotlariga kechiktirib bo‘lmaydigan chora-tadbirlar belgilash uchun Agentlik xodimlari ishtirokida ko‘rib chiqilishi majburiy bo‘lgan taqdimnoma kiritib boradi;

Davomi 2-betda

8-DEKABR — O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI KUNI

HUQUQLAR TENG VA KAFOLATLI

Har qanday davlat qudratining poydevori, mamlakatning ertangi kuni qanday bo‘lishi amaldagi ta’lim-tarbiya tizimiga bog‘liq. Shu bois, davlat fuqarolarning ta’limga oid huquqlarini amalga oshirishni o‘z zimmasiga oladi. Yurtimizda ham yoshlarning sifatli ta’lim olish huquqini to‘laqonli ta’minlash maqsadida mustahkam konstitutsiyaviy asoslar yaratilgan. Bu boradagi chora-tadbirlar joriy yil 30-aprel kuni yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiyamizda qator yangi normalar bilan yanada takomillashdi.

Davomi 3-betda

DOLZARB MAVZU

Xotin-qizlarning jamiyat va davlat boshqaruvida faol ishtirok etishi bugungi kunning dolzarb masalasidir. Milliy siyosatimiz markazida turadigan eng ezuq maqsad oilalar mustahkamligini, ayollarimizning huquqiy himoyasi va osoyishta hayotini ta’minlashdan iborat.

Shavkat MIRZIYOYEV,
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

XOTIN-QIZLARNI RAHBARLIKKA TAYYORLASHNING MILLIY MODEL

Prezidentimiz BMT Bosh Assambleyasi 78-sessiyasidagi nutqida mamlakatimizda gender tenglikka erishish borasidagi tizimli ishlarni sarhisob qilib, xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ulushi birinchi marta 35 foizga yetganini alohida qayd etdi.

Haqiqatan, jamiyat farovonligini oshirish xotin-qizlarga e’tibor, huquq va manfaatlarini ta’minlash masalalari bilan bevosita bog‘liq. O‘z navbatida, yuqoridagi ko‘rsatkichlarga asoslanib aytish mumkin, yangi O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlash masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi.

Davomi 2-betda

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining F A R M O N I

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH TIZIMINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH HAMDA DAVLAT ORGANLARI VA TASHKILOTLARI FAOLIYATI USTIDAN JAMOATCHILIK NAZORATI TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORA-TADBIRLARI TO‘G‘RISIDA

Boshlanishi 1-betda

har yarim yilda jinoyatlarning oldini olish hamda ularga imkon bergan omillarni bartaraf etish bo'yicha ko'rilayotgan choralar Milliy kengash yig'ilishlarida tegishli davlat organlari va tashkilotlarining birinchi rahbarlari ishtirokida tanqidiy muhokama qilib boriladi.

2. Korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha 2023-2024-yillarga mo'ljallangan davlat dasturi 1-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

3. 2023-yil 1-dekabrda boshlab Ochiq ma'lumotlar sifatida joylashtirilishi kerak bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga molik ma'lumotlar ro'yxati quyidagi ma'lumotlar bilan to'ldirilsin:

hududlar kesimida "Haj" tadbiriga borish uchun navbatda turgan ziyo-ratchilarning yagona onlayn navbati to'g'risidagi (ziyosatga boruvchi shaxsning arizasi navbatga qo'yilgan sana va ro'yxatdagi tartib raqami) ma'lumotlar; bolalarni davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qabul qilish uchun berilgan arizalar navbati (ro'yxati) to'g'risidagi (ariza navbatga qo'yilgan sana, ro'yxatdagi tartib raqami, yosh guruhi hamda tashkilot raqami) ma'lumotlar;

davlat organlari va tashkilotlarida davlat xaridlarini amalga oshirish tartib-taomillarini belgilovchi xarid komissiyasining ichki idoraviy tartibi (nizom, reglament, yo'riqnomaga yoki boshqa ichki idoraviy hujjat);

markaziy, hududiy va tizim tashkilotlarida bo'sh ish o'rinlari, ishga qabul qilish shartlari, nomzodlarga qo'yiladigan talablar va taqdim qilinishi lozim bo'lgan hujjatlar to'g'risidagi ma'lumotlar;

davlat organlari va tashkilotlari tomonidan nodavlat notijorat tashkilotlarga taqdim etilgan grant va ijtimoiy buyurtma loyihalari haqidagi ma'lumotlar, shu jumladan, g'olib bo'lgan nodavlat notijorat tashkilotlari va ularning buyurtma doirasida bajargan ishlari yuzasidan hisobotlari haqidagi ma'lumotlar.

4. Agentlikning quyidagi jarayonlarni internet tarmog'i orqali jonli efitra uzatish tartibini joriy etish to'g'risidagi taklifi ma'qullansin:

a) falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun ilmiy kengash tomonidan o'tkaziladigan dissertatsiya himoyasi (yopiq ilmiy ishlar bundan mustasno);

b) o'rta-maxsus va professional ta'lim muassasalarining, (shu jumladan, "Temurbeklar maktablari" harbiy-akademik litseylarining) test sinovlari hamda Prezident, ijod va ixtisoslashtirilgan maktablarga kirish imtihonlari;

d) oliy ta'lim muassasalari bazasidagi harbiy ta'lim fakultetlariga (harbiy kadrlar) qabul qilishdagi saralash tanlovlarining quyidagi bosqichlari:

umumijismoniy tayyorgarlikni baholash;

chaqiriqqacha boshlang'ich tayyorgarlik dasturi bo'yicha bilim darajasini baholash.

5. Agentlikka davlat organlari va tashkilotlarining qayta aloqa tizimi samaradorligi darajasini baholash maqsadida "Qayta aloqaning sirli mijozi" tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish vazifasi yuklatilsin.

6. Belgilansinki, "Qayta aloqaning sirli mijozi" tadbiri:

davlat organlari va tashkilotlaridagi ishonch telefonlarining (Call-markaz) hamda ularning rasmiy veb-saytlarida e'lon qilingan telefon raqamlarining doimiy ravishda ishchi holatdali,

**O‘zbekiston Respublikasi
Prezidenti**

Toshkent shahri,
2023-yil 27-noyabr

Sh. MIRZIYOYEV

DOLZARB MAVZU

**Farangiz AVAZBEKOVA,
O‘zbekiston Respublikasi
Prezidenti huzuridagi
Davlat xizmatini
rivojlantirish agentligi
mas’ul xodimi, yuridik
fanlar bo’yicha falsafa
doktori**

Boshlanishi 1-betda

Keyingi yillarda bu sohada qabul qilingan qonun hujjatlari, ularni amalda keng joriy etishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlar xotin-qizlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli ta'minlash, davlat va jamiyat hayotidagi o'rmini yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xotin-qizlarning ijtimoiy, siyosiy faolligi va davlat boshqaruvining qarorlar qabul qilish jarayonidagi ishtiroki mam-lakat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Darhaqiqat, zimmasidagi vazifalar ijrosi va ijro intizomiga katta mas'uliyat bilan yondashishi, ishchanlik salohiyati, muloqot ko'nikmalari yaxshi rivojlangani, tezkor va qat'iyat bilan qaror qabul qila olish mahorati va bu jarayonda boshqa insonlar fikrini ham inobatga olib, xulosa qilish xususiyati davlat xizmatida xotin-qizlarning o'ziga xos o'rinni tutishini ko'rsatib turibdi.

Shu tufayli davlat boshqaruvida xotin-qizlar salmog'ini oshirish, xususan, salohiyatli rahbar ayollar korpusini shakllantirish davlat fuqarolik xizmatini rivojlantirish kun tartibidagi eng dolzarb masalalardan biriga aйлandi.

Davlat xizmatini rivojlantirish agentligi tomonidan ochiq tanlovlar yo'lga qo'yilganidan so'ng amalda barcha uchun bir xil talablar belgilandi, ish beruvchi, kadrlar boshqarmasi vakillari va nomzodlar o'rtasidagi inson omili cheklandi. Bu, albatta, xotin-qizlarning

“

Xotin-qizlarni rahbarlikka tayyorlashning o'ziga xos milliy modeli asosida davlat xizmatida bilimli va tashabbuskor, boshqaruvga oid kompetensiyalarni samarali o'zlashtirgan salohiyatli rahbar ayollar korpusini shakllantirish mumkin bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, ijtimoiy-siyosiy hayotimizning turli sohalarini yanada rivojlantirishda muhim omil bo'lish bilan birga, har tomonlama sog'lom, yuksak tafakkurli, Uchinchi Renessans poydevorini yaratishga qodir, bilimdon, iqtidorli avlodni voyaga yetkazishdek ulug' maqsadimizni ham amalga oshirishga xizmat qiladi.

davlat xizmatiga kirish imkoniyatlarini yanada kengaytirdi.

Avvallari ayollar davlat xizmatiga kirganlarning 5-8 foizini tashkil etgan bo'lsa, endi tanlov g'oliblarining qariyb 34 foizi xotin-qizlardir.

Bugungi kunga qadar ochiq tanlovlarda 1,87 million nomzoddan ariza kelib tushgan bo'lsa, shulardan 437 mingdan ortig'i (25 foiz) ayollar. Mazkur tanlovlarda 53 ming 68 fuqaro g'olib bo'lgan bo'lsa, ularning 17 ming 969 nafari xotin-qizlardir.

Kadrlar siyosatidagi gender tenglikni ta'minlashning birinchi yo'nalishi

eng salohiyatli xotin-qizlarni davlat xizmatiga jalb qilish, ular uchun davlat xizmati jozibadorligini oshirish bo'lsa, ikkinchi katta bir yo'nalish davlat xizmati boshqaruvida yuqori qobiliyatli — HiPo (High potential) egalari bo'lgan ayol kadrlarni tizimli ravishda rahbarlik lavozimlariga tayyorlab, salohiyatli rahbar ayollar korpusini shakllantirishdan iborat.

BMT Taraqqiyot dasturining davlat boshqaruvida gender tenglikni ta'minlash bo'yicha hisobotidagi davlat idoralarida qarorlar qabul qilishda ayollarning teng ishtiroki bo'yicha tahlillarga ko'ra, dunyo bo'ylab 46 foiz davlat xizmatchilari xotin-qizlar bo'lib, ularning faqat 31 foizi yuqori rahbarlik lavozimlarida faoliyat yuritadi. Bu esa "oynali shift" muammosi sababli ayol xodimlar ko'proq quyi va o'rta bo'g'inlarda qolib ketayotganini va bu holat butun dunyo mamlakatlari uchun birday dolzarb masala ekanini ko'rsatib turibdi.

Psixolog va sotsiologlar fikricha, professional rahbar — jinsidan qat'iy nazar, muvaffaqiyatli boshqaruv uchun muayyan xususiyatlarga ega bo'lgan shaxs. Samarali boshqaruv va menejment uchun rahbarning gender muno-

malakasi, bilim va salohiyati tegishli rahbarlik lavozimiga muvofiq emasligini ko'rsatib o'tishimiz mumkin.

Mutaxassislarni yaxshi rahbar kadr qilib shakllantirish uchun esa ularda kadrlar bilan samarali ishlash va boshqaruvda optimal qarorlar qabul qilish, inson resurslarini rivojlantirish, innovatsiyalarni yo'lga qo'yish, tanqidiy va tizimli fikrlash hamda rahbarlik kompetensiyalarida zarur yumshoq ko'nikmalarni (soft skills) shakllantirish talab etiladi.

Shu bois, agentligimiz tomonidan Oila va xotin-qizlar qo'mitasi hamda Davlat boshqaruvi akademiyasi bilan hamkorlikda davlat organlarida faoliyat yuritayotgan eng salohiyatli xotin-qizlarni rahbarlikka tayyorlashga qaratilgan 2 oylik, 552 soatdan iborat "Rahbar ayollar maktabi" o'quv dasturi ishlab chiqildi.

Dasturga muvofiq, davlat boshqaruvining turli sohalarida faoliyat yuritayotgan, yuqori kasbiy salohiyatga ega, tashabbuskor va islohotlarni amalga oshirishda faol ishtirok etayotgan 100 nafar yosh rahbar ayol tanlab olinib, ular uchun Davlat boshqaruvi akademiyasida ikki mavsumda o'quv mashg'ulotlari tashkil etildi.

Mazkur dastur doirasida tinglovchilar rahbar ayollar faoliyatiga doir milliy va xorijiy tajriba, natijaga yo'naltirilgan boshqaruv, boshqaruvida ayollarning tarixiy va gender aspektlari, davlat siyosati sohalarini, shuningdek, hududlarni jadal rivojlantirish, davlat boshqaruvin raqamlashtirish, korruptsiyaga qarshi kurashish kabi yo'nalishlarda bilimlarni oshirdi.

Mashg'ulotlarni o'tkazish uchun vazirlik va idoralarning tajribali rahbarlari, yuqori malakali ekspert va amaliyotchilar jalb qilindi. Shuningdek, tinglovchilar uchun turli madaniy tadbirlar tashkil etildi. Kurs yakuni bo'yicha tinglovchilar o'zlashtirgan mavzular yuzasidan test sinovlari, ularning psixologik portretini aniqlash maqsadida maxsus so'rovnomalar o'tkazildi hamda kompetensiyalar bo'yicha suhbatlar tashkil etildi.

"Rahbar ayollar maktabi" o'quv dasturi yakunlariga ko'ra, nomzodlar Milliy kadrlar zaxirasi ma'lumotlar bazasiga kiritildi. Hozir xorijiy til ko'nikmalari yuqori bo'lgan xotin-qizlarni nufuzli xorijiy ta'lim muassasalarida stajirovka o'tash hamda eng salohiyatli va munosib nomzodlarni yuqori turuvchi rahbarlik lavozimlariga tavsiya etish jarayoni kechmoqda.

Prezidentimizning 2022-yil 1-martdagi "Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni bilan barcha shahar, shaharcha, qishloq va ovullardagi har bir mahallada xotin-qizlar faoli lavozimlari joriy etildi. Bu orqali rahbar ayollarni shakllantirishning amaliy maktabi yaratildi. Hozir mahallalarda qariyb 10 ming xotin-qizlar faoli, o'rta bo'g'inda esa 207 ayol hokim o'rinbosari — oila va xotin-qizlar boshqarma va bo'limlari boshliqlari lavozimlarida faoliyat yuritmoqda.

Davlat xizmatini rivojlantirish agentligi tomonidan ularning faoliyat samaradorligi, ya'ni KPI tizimi bo'yicha eng yuqori natijalarga erishganlari Milliy kadrlar zaxirasiga kiritilib, yuqori rahbarlik lavozimlari uchun maqsadli tayyorlanmoqda.

Xotin-qizlarni rahbarlikka maqsadli tayyorlash uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Raisi o'rinbosarlari, viloyatlar va Toshkent shahri hokimi o'rinbosarlari hamda tumani (shahar) hokimlari lavozimiga 57 nafar, vazirlik va idoralarning rahbar o'rinbosari lavozimlariga 19 nafar, "Salohiyatli kadrlar zaxirasi"ga 100 nafar, shuningdek, "Yosh rahbar kadrlar" zaxirasiga 10 nafar xotin-qizlar saralab olinib, Milliy kadrlar zaxirasi bazasiga kiritildi. Shu bilan birga, Davlat boshqaruvi akademiyasida tashkil etilgan maxsus qisqa muddatli o'quv kurslarida davlat organlarida faoliyat yuritayotgan 10 ming 196 xotin-qizning malakasi oshirildi.

Bugungi gender tenglikni ta'minlash siyosati negizida amalga oshirilayotgan, yuqorida sarhisob qilingan chora-tadbirlar natijasida xotin-qizlarni rahbarlikka tayyorlashning o'ziga xos milliy modeli shakllanmoqda.

Ushbu yo'nalish doirasida belgilab olingan vazifalarni samarali ijro etish, maqsadli ko'rsatkichlarga erishish uchun bu boradagi islohotlar izchilligini ta'minlash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bunda rahbarlik lavozimida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlarga bo'lgan salbiy munosabatlarni (stereotiplar) o'zgartirish, ularning ijtimoiy va siyosiy hayotdagi o'rmini oshirish bo'yicha keng jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi vaqtda ayol rahbarlarga nisbatan jamiyatda ishonchsizlik holatlari mavjudligi bois, rahbar xotin-qizlarimiz yanada bilimli va tajribali bo'lishi talab etiladi. Buning uchun esa ularning siyosiy va huquqiy bilimini oshirish, kasbiy bilim va malakasini rivojlantirish hamda ularni rahbarlik lavozimlariga maqsadli tayyorlashga qaratilgan ishlarni tizimli yo'lga qo'yish dolzarb masala hisoblanadi.

Lavozimdan o'sishda ayollar uchun "oynali shift" va gendering vertikal segregatsiyasi muammosi sabablarini bartaraf etish, ular uchun "karyera modeli" samarali amalga oshirilishini nazorat qilishda davlat tashkilotlaridagi xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash bo'yicha maslahat kengashlari mas'uliyatini kuchaytirish muhimdir.

Davlat xizmatining turli yo'nalishlarida faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar mavqeiini oshirishga qaratilgan, xususan, davlat boshqaruvining turli bo'g'inlarida muvaffaqiyatlarga erishayotgan xotin-qizlar to'g'risida televizion dasturlar yaratish, davra suhbatlari o'tkazish, ijtimoiy rolklari ishlab chiqish, milliy seriallarda davlat xizmatida faoliyat yuritayotgan ayollarning ijobiy imijini shakllantirishga e'tibor qaratish zarur.

Xotin-qizlarni rahbarlikka tayyorlashning o'ziga xos milliy modeli asosida davlat xizmatida bilimli va tashabbuskor, boshqaruvga oid kompetensiyalarni samarali o'zlashtirgan salohiyatli rahbar ayollar korpusini shakllantirish mumkin bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, ijtimoiy-siyosiy hayotimizning turli sohalarini yanada

www.yuz.uz

yuz.uznews

8-DEKABR – O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASI KUNI

“

Davlat maktabgacha ta’lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishi belgilangan. Bu, o‘z navbatida, davlat yangi maktabgacha ta’lim tashkilotlarini qurish, mavjudlarini ta’mirlash, jumladan, davlat, davlat-xususiy sheriklik va xususiy bog‘chalarni ko‘paytirish, yangi bog‘chalarni tashkil etishga imtiyoz va subsidiyalar berish, pirovardida bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olishni yuqori ko‘rsatkichlarga yetkazish choralari ko‘rishini anglatadi.

HUQUQLAR TENG VA KAFOLATLI

Jamshidxon NURITDINOV,
Adliya vazirligi boshqarma boshlig‘i

Boshlanishi 1-betda

Buni birgina 50-modda misolida tahlil qilishimiz mumkin.

Birinchidan, unda davlat uzluksiz ta’lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari rivojlanishini ta’minlashi qayd etilgan. Bu maktabgacha ta’lim-tarbiyadan to‘liq ta’limgacha hamda boshqa ta’lim turlarini, shuningdek, ta’limning kunduzgi, sirtqi, kechki, masofaviy, oilada ta’lim olish, mustaqil ta’lim olish, inklyuziv ta’lim va hokazo shakllarini tashkil etish va faoliyat yuritishga imkoniyat yaratadi.

Ikkinchidan, davlat maktabgacha ta’lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratishi belgilangan. Bu, o‘z navbatida, davlat yangi maktabgacha ta’lim tashkilotlarini qurish, mavjudlarini ta’mirlash, jumladan, davlat, davlat-xususiy sheriklik va xususiy bog‘chalarni ko‘paytirish, yangi bog‘chalarni tashkil etishga imtiyoz va subsidiyalar berish, pirovardida bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olishni yuqori ko‘rsatkichlarga yetkazish choralari ko‘rishini anglatadi.

ning yakkalanib qolmasligi, jamiyatning to‘laqonli a‘zosi sifatida shakllanishi, kamol topishi uchun juda muhim.

Shu o‘rinda inklyuziv ta’lim nima ekaniga ham izoh berib o‘tish joiz. Bunday usulda alohida ta’lim ehtiyojlari va individual darajalarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlar ta’minlanadi.

Inklyuziv ta’limning maqsadi alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar uchun maktabda max-

bag‘rikenglik munosabatini shakllantirish;

— ta’lim jarayonida sog‘lom bolalar bilan bir qatorda alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning aqliy va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirish;

— barcha o‘quvchilar uchun davlat ta’lim standartlariga muvofiq umumiy o‘rta ta’lim dasturlarini o‘zlashtirish uchun imkoniyat yaratish;

— o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishi, emotsional-irodaviy sohasi, bilish faoliyatini faollashtirish, ijtimoiy ko‘nikma va salohiyatini shakllantirish uchun shart-sharoit yaratish;

— alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga maslahat yordami berish hamda otanalarni farzandlariga ta’lim-tarbiya berish, pedagogik texnologiyalar, ta’lim-tarbiya metod va vositalarini to‘llash sohasida xabardorlik darajasini oshirish, ularni psixologik-pedagogik jihatdan qo‘llab-quvvatlash.

Mamlakatimizda inklyuziv ta’limni tashkil etish sohasida qator muammo va kamchiliklar mavjud edi. Jumladan, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar o‘qitiladigan ayrim ta’lim muassasalarida ular uchun to‘liqsiz muhit va imkoniyatlar yaratilmagandi. Shuningdek, ushbu ta’lim muassasalari zarur adabiyotlar, metodik qo‘llanmalar, turli kasblarga o‘qitishga mo‘ljallangan uskuna va jihozlar bilan to‘liq ta’minlanmagandi.

Bundan tashqari, 2020-yildagi statistikaga ko‘ra, yurtimizda 3,2 mingdan ortiq umumiy o‘rta ta’lim maktabida 13 mingga yaqin o‘quvchi inklyuziv ta’lim bilan qamrab olingandi. Bu boradagi mavjud muammo va kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida 2020-yildan inklyuziv ta’limga jiddiy e’tibor qaratildi. Xususan, yangi tahrirda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunga ilk bor inklyuziv (uyg‘unlashtirilgan) ta’lim shakli va tushunchasi kiritildi.

Shu bilan birga, 2020-yil 13-oktabrda Prezidentimizning “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Ushbu qaror bilan alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar ta’limini

Uchinchidan, davlat bepul umumiy o‘rta ta’lim va boshlang‘ich professional ta’lim olishni kafolatlashi hamda umumiy o‘rta ta’lim majburiylikni mustahkamlangan. Bu maktab yoshidagi har qanday bola, albatta, maktabda o‘qishi shartligini hamda bunga to‘laqonli qatnashishga hech kimning haqqi yo‘qligini bildiradi va ushbu majburiyat ta’lim oluvchiga ham, ta’lim tashkilotiga ham birdek mas’uliyatni yuklaydi.

To‘rtinchidan, maktabgacha ta’lim va tarbiya, umumiy o‘rta ta’lim davlat nazoratida ekan, shuningdek, ta’lim tashkilotlarida alohida ta’lim ehtiyojlari ega bolalar uchun inklyuziv ta’lim va tarbiya ta’minlanishi mustahkamlab qo‘yilgan.

Ilgari faqatgina maktab ishlari davlat nazoratida edi, endilikda esa maktabgacha ta’lim ham davlat nazoratiga o‘tkazildi. Natijada bog‘cha va maktablarda bolalarning xavfsizligi va salomatligi, sanitariya-gigiyena talablariga rioya etilishi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan tarbiya, ta’limning yuqori sifati va mazmundorligi ta’minlanmoqda.

Ushbu normalar jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo‘lgan bolalar uchun ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’lim tashkil etish va shunday nuqsonlarga ega bolalar-

“

Xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsip va normalari hamda ilg‘or xorijiy davlatlar tajribasi asosida qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 50-moddasi har bir fuqaroning ta’lim olish huquqi to‘liq ta’minlanishi, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni inklyuziv shaklda ta’lim olishiga teng imkoniyatlar yaratib berilishi, shuningdek, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

“

sus vosita va metodlarni qo‘llash orqali maxsus pedagoglarni jalb etgan holda to‘liqsiz moslashtirilgan ta’lim muhitini yaratish, ularning jamiyatga samarali moslashuvi hamda to‘laqonli uyg‘unlashuviga xizmat qiladigan sifati umumiy o‘rta ta’lim berishni ta’minlashdan iborat.

Uning vazifalari quyidagilar:

— rivojlanishning turli imkoniyatlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar uchun har qanday kamsitilishni istisno qiladigan, barcha bolalarga teng munosabatda bo‘lishni ta’minlaydigan yagona moslashtirilgan ijtimoiy muhit yaratish;

— jamoatchilik hamda ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar muammolariga nisbatan

2025-yilgacha rivojlantirishning maqsadli ko‘rsatkichlari tasdiqlanib, unda 2025-yilgacha alohida ta’limga ehtiyoj bo‘lgan bolalarning 40 foizi odatiy maktablarga jalb qilinishi hamda umumiy o‘rta ta’lim muassasalarining 51 foizida inklyuziv ta’lim tizimi joriy qilinishi nazarda tutiladi.

Bir so‘z bilan aytganda, xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsip va normalari hamda ilg‘or xorijiy davlatlar tajribasi asosida qabul qilingan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 50-moddasi har bir fuqaroning ta’lim olish huquqi to‘liq ta’minlanishi, alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarni inklyuziv shaklda ta’lim olishiga teng imkoniyatlar yaratib berilishi, shuningdek, davlat va nodavlat ta’lim tashkilotlari yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

O‘ZBEKISTON STRATEGIYASI | 2030

ORTDA – QO‘L MEHNATI, OLDINDA – TARAQQIY ETISH MAS‘ULIYATI

Nazarali NORBOYEV,
Qonunchilik va huquqiy siyosat instituti bosh ilmiy xodimi

Iqtisodiyotni erkinlashtirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashning samarali mexanizmlarini joriy etish amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim yo‘nalishidir. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ham bu borada keng qamrovli chora-tadbirlar belgilangan. Jumladan, monopol sohalarda xususiy sektor ulushini oshirish, sud va soliq sohasini yanada takomillashtirish, sanoat, xizmat ko‘rsatish va servis sohalarni rivojlantirish kabi yo‘nalishlarda qator qo‘shimcha qulaylik va yengilliklar yaratish nazarda tutilgan.

Bu jarayonda sanoat ishlab chiqarishini yanada rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash, infratuzilma muammolarini bartaraf etish va innovatsion loyihalarni amalga oshirish mud-datlarni qisqartirish maqsadida tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashning yangi vositasi sifatida sanoat ipotekalaridan foydalanish taklif qilingmoqda.

Sanoat ipotekasi kichik va o‘rta biznes uchun davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan kredit bo‘lib, sanoat ishlab chiqarishi uchun ko‘chmas mulk sotib olish mumkin. Bu esa sanoat sohasida tadbirkorlarning cheklangan moliyaviy resurslari sharoitida ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish yoki yangilash uchun resurs imkoniyatlarini kengaytirish, mahalliy xomashyo bazasidan samarali foydalanish va

bar oshirish ham 2030-yilgacha ko‘zlangan maqsadlardan biri hisoblanadi.

Buning iqtisodiy ahamiyati juda katta. Birinchidan, strategik foydali qazilmalardan to‘g‘ri va samarali foydalanish imkoniyati, ikkinchidan, xususiy sektorda yana ko‘plab ish o‘rinlari paydo bo‘ladi.

Suvni qayta ishlash, yetkazish va taqsimlash tizimiga xususiy sektorni jalb etish, dala-ga suv yetkazadigan obyektlarni tadbirkorlar boshqaruviga berish bo‘yicha dastlabki qadam qo‘yildi. Prezidentimizning joriy yil 24-oktabrdagi “Ichimlik suv ta’minoti va oqova suv tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq, Kogon, Shirin, Yangiyer, Bekobod va Yangiyo‘l shaharlarida ichimlik va

sayilgoh va ko‘ngilochar xizmatlarni rivojlantirish orqali tadbirkorlik subyektlari sonini oshirish rejalashtirilgan.

Bu bir qarashda oddiy ishlardek tuyulishi mumkin. Lekin iqtisodiy jihatdan tahlil qilsak, birgina yo‘l bo‘yi infratuzilmasini rivojlantirishga doir strategik maqsadlarni amalga oshirish bilan yuzlab oilalar doimiy daromad manbaigacha ega bo‘ladi.

Oilaviy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish hamda uning asosida bandlikni ta’minlashda oddiy qo‘l mehnatidan sanoatlashgan ishlab chiqarish bosqichiga o‘tish, bunga kerakli uskuna sotib olish uchun imtiyozli kredit miqdorini 100 million so‘mgacha oshirish ko‘zda tutilmoqda.

Tadbirkorlik faoliyati rivojiga bevosita ta’sir qiluvchi omillardan biri soliq siyosatining barqarorligi hisoblanadi. Amaliyotda tadbirkor-

lar yil oxirida keyingi yil uchun soliq stavkalari miqdorini bilmaydi. Vaholanki, har qanday korxonaning iqtisodiyoti ko‘p jihatdan ushbu hisob-kitoblarga bog‘liq bo‘lib, kelajak uchun prognozlarni to‘g‘ri belgilashda muhim rol o‘ynaydi.

Ilmiy o‘rganishlarda barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun soliq shartlari o‘zgarmas saqlanishi, masalan, stavkalar oshirilmagani eng yaxshi strategiya sifatida topilgan. Soliq tizimining barqaror bo‘lishi nisbatan past soliq stavkalarni taqdim etishdan ko‘ra foydaliroq bo‘lishi mumkin. Chunki u tadbirkorlik subyektlariga yangi loyihalarining xatarlar va iqtisodini baholash hamda investitsion qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Investorlar uchun esa faoliyatini amalga oshirishda shart-sharoitlarni bashorat qilishning qo‘shimcha huquqiy kafolatlarini yaratadi hamda ko‘proq investitsiya jalb etishga yo‘l ochadi.

Shu nuqtayi nazardan, strategiyada biznes uchun qo‘shilgan qiymat va foyda soliq stavkalari uch yil davomida oshirilmagani kafolatlash ko‘zda tutilgan. Aynan ikki soliq turi-ga nisbatan kiritilayotgan kafolat bejiz emas. Ular korxona va tashkilotlar tomonidan eng ko‘p to‘lanadigan hamda moliyaviy natijalarga bevosita ta’sir qiladigan soliqlardir. Zero, zamonaviy biznesda soliq tizimi tadbirkorlik subyektlari uchun raqobat muhitini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. To‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan soliq tizimi davlat daromadlarini yig‘ishni ta’minlabgina qolmay, qulay ishbi-lar-monlik muhitini ham yaratadi.

Bugungi kunda soliq xizmati organlari tomonidan my.soliq.uz — “Elektron soliq xizmatlari” portali orqali 50 dan ziyod davlat elektron xizmati ko‘rsatib kelinmoqda. Bunday imkoniyatlarni uzviy davom ettirish maqsadida strategiyada soliq tizimini to‘liq raqamlashtirish, soddalashtirish va barcha tadbirkorlar uchun teng imkoniyatlar yaratish, shuningdek, rasmiy sektor nolegal faoliyatdan afzal va manfaatli bo‘lishi uchun barcha zarur sharoitlarni ta’minlash masalalari ham ko‘zda tutilgan.

Ushbu chora-tadbirlar elektron xizmatlar soni va sifati yaxshilash, ma’lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish tezligini yanada oshirish va nolegal aylanma darajasini pasaytirish va bozor konyunkturasini o‘rganish uchun sharoit yaratadi.

Albatta, tadbirkorlik faoliyatini yuritish davomida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan nizolarni hal qilishda sud organlarining o‘rni juda muhim. Shu maqsadda sud hokimiyati mustaqilligini kuchaytirish va faoliyatida ochiqlikni ta’minlash orqali odil sudlovga erishish darajasini oshirishga alohida e’tibor qaratiladi. Xususan, tadbirkorlik subyektlariga nisbatan ko‘rilayotgan jinoyat ishlarining 100 foizida himoyachi yoki jamoat himoyachisi ishtirokini ta’minlashga erishish ko‘zda tutilmoqda.

Xulosa shuki, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida ko‘zda tutilgan qulay imkoniyatlar mamlakatimizda tadbirkorlik subyektlari va chet ellik investorlar faoliyati yanada kuchayishga xizmat qiladi. Bu esa yurtimiz rivoji, xalqimiz farovonligini oshirishda muhim qadam bo‘ladi.

“

“O‘zbekiston – 2030” strategiyasida ko‘zda tutilgan qulay imkoniyatlar mamlakatimizda tadbirkorlik subyektlari va chet ellik investorlar faoliyati yanada kuchayishiga xizmat qiladi. Bu esa yurtimiz rivoji, xalqimiz farovonligini oshirishda muhim qadam bo‘ladi.

ilg‘or texnologiyalarga asoslangan sanoatni rivojlantirish, import o‘rini bosish maqsadida tadbirkorlarga “taylor biznes” shaklida bino va inshootlarni berish imkonini yaratadi.

Monopoliyaning iqtisodiyot rivojiga salbiy ta’sirini inobatga olib, strategiyada bunday sohalarni bozor tamoyillari-ga izchil o‘tkazish, iqtisodiyotda xususiy sektor ulushini oshirish, tadbirkorlarga erkin faoliyat yuritish uchun qulay sharoitlar yaratish ko‘zda tutilgan. Bunda iqtisodiyotda nodavlat sektor ulushini 85 foizga yetkazish, davlat ulushi mavjud 2,3 mingta korxona sonini olti barobar kamaytirgan holda 17 turdagi davlat monopoliyasini bekor qilish, ushbu sohalarga xususiy sektorni keng jalb etish maqsad qilingan.

Shuningdek, temir yo‘lda tashish, avtomobil yo‘llarini qurish va boshqarish, gaz va elektr yetkazib berish xizmatlari ko‘rsatish, irrigatsiya, chiqindilarni qayta ishlash, ijtimoiy obyek-

oqova suv ta’minoti xususiy sektorga beriladigan bo‘ldi. Bunda tadbirkorlik subyektlariga ko‘rsatilayotgan barcha xizmatlar “yagona darcha” tamoyili asosida onlayn portal orqali amalga oshiriladi va xizmat ko‘rsatish vaqti o‘rtacha uch barobar qisqartiriladi.

Shaharlar hamda aholisi 300 mingdan ko‘p bo‘lgan tumanlarda IT, ta’lim, tibbiyot, yuridik, san’at, turizm, mehmonxona, umumiy ovqatlanish hamda transport kabi zamonaviy bozor xizmatlarini rivojlantirish orqali mamlakatimiz hududida xizmat ko‘rsatish va servis sohalari hajmini uch barobar oshirish ko‘zda tutilgan. Shuningdek, shaharlar markazida xizmat ko‘rsatishga ixtisoslashgan markaziy ko‘chalar tashkil etish orqali 36 mingta, yangi massivlar va xalqaro avtomobil yo‘llari bo‘yida olti mingta savdo va servis obyekti quriladi. Zaruriy infratuzilmasi mavjud va aholi gavjum bo‘lgan ko‘chalarning 233 mingta bo‘sh yer maydonini auktsion savdolariga chiqarish hamda maishiy,

BUGUNING GAPI

Suq qatrasi — dur qatrasi

G'olib ABDUSALOMOV
"Yangi O'zbekiston" muxbiri

www.yuz.uz

yuz.uznews

yuz_official

yuz.uz_news

G'AFUR G'ULOM TAVALLUDINING 120 YILLIGI

“ESKI” SHE’RNING YANGI MA’NOSI

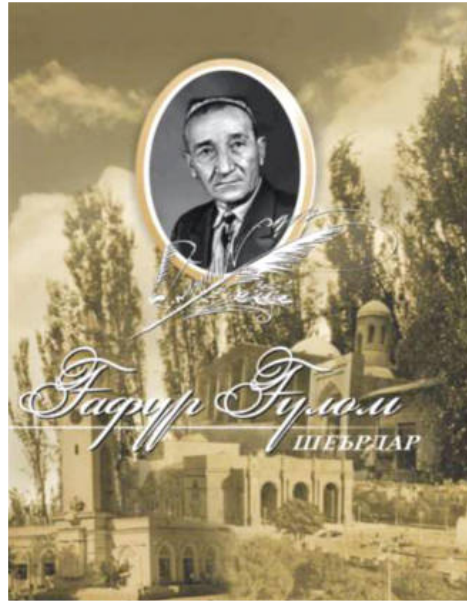
G'afur G'ulomning mashhur she'rlari ko'p. Ammo “Sen yetim emassan” ular ichida ham alohida o'ringa ega. Bu she'r haqida yozilgan maqolalarning o'zini to'plashsiz, bir katta kitob bo'ladi. Ammo Abdulla Qahhor “Yaxshi asar baayni qazi – chaynaganing sari mazasi chiqaveradi”, deganiday, har safar shu she'rni o'qisam, uning yangi-yangi fazilatlarini topgandek bo'laverman.

*Toleing — quyosh,
Butun yer yuzini
Qilur munavvar.
Haqorat yemilur,*

*Zulm yanchilur,
Jahonda bo'lurmiz
Ozod, muzaffar.
Sen yetim emassan,
Mening jigarim!*

Maktabda bizga bu she'r janggohlardan evakutsiya qilingan yetim bolalarga atab, ularga xitoban yaratilgan, deb o'qitishgan. Shoirning o'zi ham sarlavha ostida “Ulug' Vatan urushining ota-onasiz qolgan go'daklariga” deb qayd qilgan. Ammo ma'lumki, o'zbek xalqining ichida ham otasi urushga ketib, onasi og'ir turmush, kasallik tufayli vafot etib, g'it yetim bo'lib qolgan bolalar nihoyatda ko'p edi, har bir tumanda, har bir shaharda “internat” deb ataladigan yetimxonalar ishlab turardi. Internatdagi yetimlar ichida boshqa millat farzandlari qatori, o'zbek bolalari ham ko'p bo'lgan. Demak,

she'r ularga — o'zbek go'daklariga ham atab yozilgani shaksiz.

Hozirgina keltirilgan parchani takror o'qib ko'ring. Unda shu begunoh norasidalarining ulg'ayib olam kezishiga ishonch, tolelari porloq bo'lishiga umid bor. Band yakunida esa yana o'sha mashhur “Sen yetim emassan...” degan misra takrorlanib, aytilgan fikrlarni xotimalaydi. Shundayku-ya... Bu bandeding ikkinchi qismida tilga olingan “Haqorat yemilur, zulm yanchilur, Jahonda bo'lurmiz ozod, muzaffar”, deganda shoir nimani ko'zda tutgan, deb o'ylaysiz?

To'g'ri, olis Yevropa maydonlarida davom etayotgan janglarda odamlar o'ldirilgan, uy-lari yondirilgan. Albatta bu — zulm, qonxo'rlik. Haqorat esa “Sovet O'zbekistoni”da edi, o'zbeklarni “sart” deb, “гузменный” deb haqorat qilish, revolyutsiyagacha bu xalqning 98 foizi savodsiz bo'lgan, deb yerga urish bizda edi. Butun o'lkani paxtazorga aylantirib, qor ostidan ko'sak terdirib, tunlari uxlamay uni chuvishga majbur qilishday zulm ham... qay birini aytaylik! — bari bizda bo'lgan. Qullikka qulluq qilish, qul ekanligi bilan maqtanish ham o'zimizda edi. Haqoratlaganlar esa nemislar emas, boshqalar edi. Bu haqoratlarga o'rganib ketgan, sezmaydigan ham bo'lib qolgan edik. Shu darajadaki, “to'ra”lar bizni haqoratlab kitob yozsa ham O'zbekistonda bemalol chop etaverdik, bilmaganlar bilmadi, bilganlar damini chiqarmadi. Mana, V.Yagodin bilan A.Betts birga yozgan “Золотое кольцо Хорезма” kitobi. Bu asardagi birinchi jumlaning qarang: “Древний Хорезм, и вся Средняя Азия в целом, вплоть до второй половины XIX века представляла собой дикий регион, не подчинявшийся никаким законам...”. Bu esa o'zbeklar yovvoyi, johil el edi, XIX asrning ikkinchi yarmida biz bu yurti istilo etdik, bular

Zuhridin ISOMIDDINOV, filologiya fanlari nomzodi, adabiyotshunos

Biz “Sen yetim emassan”ni barmoq vaznida deb bilamiz. Ammo shoirming o'zi uni mumtoz ohanglarga uyqash keladigan bir usulda o'qiganini eshitganmiz, radioxazinada shu qiroat saqlangan. Ajab, nega shunday ekan?

E'tibor qilsangiz, qirg'inbarot urush, uning oqibatlarini haqidagi bu asar “jangnomalar vazni” bo'lgan muta'qirib bahrida, “faulun-faulun-faulun-faul” vaznida yozilganini ko'rasiz. Mana, undan bir-ikki misra:

Bu yerda / muzlagan / ajdar hal/qumli
Vahshat to'plarining / qah-qaha/si yo'q...
(Faulun / faulun / faulun / faul)

Yoki:

Onang xo'r/landimi, / otang o'l/dimi,
Sen yetim / qoldingmi, /tinchlan,
ji/garim...
(Faulun / faulun / faulun / faul)

Aslida, shoir G'afur G'ulom bir umr aruz va barmoq tizimlari ichida yashadi. Umri oxirida bitgan she'ri ham aruziy edi:

Sharafli so'nggi soat har sekundi —
ming umr qadri,
Yurak sanduqchasida asrlar meros
g'urur qadri,
Odamlik nomiga insof ila loyiq
shuur qadri,
G'ururi umrida mutlaq muzaffar bu
surur qadri,
Nasimi subhdek kelgan xabarlar
so'nggi soatda...

Shoirming bu boradagi juda katta xizmati — davr voqeeligini ko'hna ohanglarda bemalol tarannum etish, aruzni ijtimoiylashtirish bo'ldi. Boz, aruziy ohangdagi bir she'rni o'z davridagi eng “zamonaviy” deb sanalgan Mayakovskiy-chasiga “zinapoya” usulida bitish ham bir no-vatorlik edi.

Shoirming ko'p asarlarida milliylik, or-nomus, islomiy qadriyatlarini asrashga da'vat bor. O'zbek udumlari yoppasiga qoralanib turgan bir paytda G'afur G'ulom bu ibilsona qarashlarga dadil qarshi chiqdi. Oddiygina isiriq taqiqlangan u mahalda biron shifokor yo biolog olim emas, G'afur G'ulom o'rtaqa chiqib, u bakteriyalarga qiron keltirishini aytdi, o'sha elliginchi yillarda hatto shuni ayta olish jasorat sanalgan.

Milliy oriyatni dilida mahkam ushlagan shoir bir o'zbek kishisining cho'chqaboqarligini go'yo maqtal (zamon shunday edi, axir), aslida hayj qilgan:

Jo'ra Sulton singari ming cho'chqaga

boshliq bo'lib,

Go'sht-u yog'ning lazzatini misli bol

aylab keling.

Bu baytdagi asosiy urg'u cho'chqa

G'AFUR G'ULOM

go'shtining “lazzati”ga emas (u — siyosatchi to'ralar va ayg'oqchilarga qarshi bir qalqon), balki imoni sustligidan “ming cho'chqaga boshliq” bo'lgan boyagi odamga qaratilgan.

Yana “Sen yetim emassan” she'riga qaytib, asosiy muddaoni bayon etsak.

Bu katta she'rning poyonida shoir, ya'ni lirik qahramon uxlayotgan go'dak yonida o'tirib, unga xayolga murojaat qilib, shunday deydi:

Sen tezda

ulg'ayib,

Olam kezasan.

Manglayda porlagan

“jahli murakkab”lardan biridir. G'afur G'ulom Hoji boboning takyaxonasini “jar yoqasida xaroba bir uy” deb si-fatlashi bejjiz emas. “Ko'cha tomonga ochilgan tynuklarga yopishtirilgan yog'lik qog'ozlardan sarqish nur g'irashira kirmoqda”. Uy narsiz, odamlari g'alati va g'afflati.

Takyaxonadagi shubhali voqealar girdobida qolgan Shum bola: “Gunohing bo'lmay turib, shubha ostida yashashdan ortiq azob yo'q”, degan hayotiy tajribadan o'tgan hikmatni aytadi. Har bir zamonga mos keladigan va aslo inkor qilib bo'lmaydigan dahshatli haqiqat bu. Kimki gunohsiz, hech bir aybi bo'lmagani holda shubhali shaxs deya gumonlar ostida qolsa, tabiiyki, yillar bo'yi tinch-osoysisht va xotirjam yashay olmaydi. “Gunohing bo'lmay turib, shubha ostida yashashdan ortiq azob yo'q” — bu nafaqat Shum bolaning, balki G'afur G'ulom va u mansub adabiy avlodning ham daru alamidek tuyuladi odamga. O'z tegrasidagi ijtimoiy adolatsizliklarni ko'rib, kichik bir doirada G'afur G'ulom bunday yozg'irgan ekan: “Armonlarim, has-ratlarim ichimda buloq bo'lib qaynab yotibdi, lekin, ming afsuski, buloqning ko'ziga qoziq qozilgan”. Haqiqatni aytishning yo'llari, usullari ko'p. Faqat haqiqatning rangini bilish kerak, faqat haqiqatning yukini sezish kerak, faqat haqiqatning ko'ziga tik boqish kerak. Mustabid tuzum, g'ayriodil jamiyat to'g'ri, haqgo'y, pokiza odamlarni hech qachon sig'ishtirmadi, tinchini bermadi. Ular azoblarga, tuhmatlarga, sinovlarga, xufiyalarga duch keldi. Bundan ko'z yumish haqiqat yuziga oyoq qo'yishdek gap.

“Shum bola” — talqiniston. Har kimga yangi talqinlari uchun fikr va ilhom beradi. Badiiy asarning yashovchanligi, tirikligi, qadr-qiyamati ham shunda.

G'afur G'ulom yoshlar to'g'risida aytgan bir she'rda deydi:

Biringiz she'rda kamolg'a yetib,
Ishqiz so'z mulkini qilursiz obod.
Shunda ibtidoiy bo'lsa ham
garchand,
Mening yozganimni qilajaksiz
yod...

Biz bugun shoirni, uning yozganlarini yod o'lmoqdamiz.

Darvoqe, adabiyot katta yo'l chetiga qo'yilgan ulkan ko'zguga o'xshaydi. Bunda olam va odam aks etadi. Bu ko'zguda G'afur G'ulomning nurli siymosi, muhtasham ma'naviyat qasri, uyi ko'zga yaqqol ko'rinadi. G'afur G'ulom ijodi har kimni “Bizning uyga ko'nib o'ting, do'stlarim”, deganicha hamisha o'ziga chorlab turadi. Bu dargohda G'afur G'ulomning ma'naviy dasturxonini siz biz uchun har doim ochiq va muntazir.

Aziz asrimizning aziz onlari,

Aziz odamlardan so'raydi

qadrin,

Fursat g'animmatdir shoh

satrlar-la,

Bezamoq chog'dir umr daftarin.

Insonning umr daftari, uning har bir sahifasi yaxshi kunlarga, go'zal so'zlarga, bezaklarga to'liq bo'lmo'gi lozim. Shunda umr ma'no kasb etadi.

Bahodir KARIM, filologiya fanlari doktori, professor

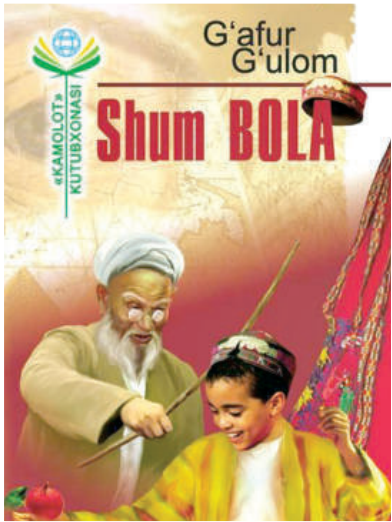
XX asr o'zbek adabiyotining zabardast namoyandasi, alloma adib, akademik shoir G'afur G'ulom asarlari kirib bormagan o'zbek xonadoni bo'lmasa kerak. Shoirming umrboqiy asarlari ardoqqa, e'zozga, talqini tahlilga munosib. Zotan, yaxshi kitoblari — ko'ngil chirog'i.

G'afur G'ulomdan qolgan adabiy meros miqyosi katta. Uning “Sog'inish”, “Vaqt”, “Sen yetim emassan”, “Alisher”, “Sharaf qo'lyozmasi”, “Bizning uyga qo'nib o'ting, do'stlarim...” kabi she'rlari, dostonlari, tarjimalari, publitsistik va adabiy-tanqidiy maqolalari — bularning o'zi bir olam.

avlodga qarata aytgan so'zi shunday edi.

Hech shubhasiz, G'afur G'ulom qoldirgan adabiy meros tarkibida zamon voqeeligiga uyg'un baholashga munosiblari bor. Aslida, har qanday ijodkorning adabiyot xazinasiga qo'shgan ma'dani muhim. O'zini bilib turish, ijodi qiyamatiga o'zi baho berish, albatta, ulkan iste'dod egalari tabiatiga xos fazilat. Haqiqiy ijodkorning so'z moddasidan qurgan va ichu-tashi ko'zni qamashtiradigan adabiy ma'naviy koshonasi mustahkam. Bu ma'naviyat binosida o'nlab odamlar, xilma-xil taqdir egalari istiqomat qiladi.

Yaqin tarixdagi adabiy jarayonda G'afur G'ulom bilan yonma-yon ijod qilgan mavlono Oybek uning ijodida yasamalik yo'qligiga, samimiyat bal-qib turganiga urg'u bergan edi: “G'afur G'ulom obrazlar ustida ko'p ishlaydi. Fikr va tuyg'ularni tamomila yangicha berishga tirishadi”. Darhaqiqat, bu tezis chiligini yillar sinovidan o'tib, hamon muxlis qalbiga zavq ulashayot-

gan G'afur G'ulom she'rlari, xususan, nasriy asarlarining ko'ri bo'lgan “Shum bola” qissasi isbotlab turibdi.

“Shum bola”ni takror o'qidim. Asar jozibasi, go'zalligi, matn taqmatini, adib qalbi, dardi, iste'dodi, mahorati meni o'yg'a toldirdi. Bu o'ylar, qarashlar, yangicha talqinlar uchun asos berdi. Tarixning g'aroyib sahifalaridan, inson qalbining turfa rangda tovlanishlari, adabiy matn go'zalligidan, to'g'risi, G'afur G'ulomning qomusiy adib ekanidan hayratga tushdim. Shu hayratlar izidan bir risola maydonga keldi. “G'afur G'ulomning “Shum bola”si degan. “Shum bola” — o'zbek qissachiligi janjiridagi tillo halqa. Shu e'tibordan hali unda so'z bilan izohlab tushuntirish qiyin bo'lgan sirli epizodlar ko'p. Deylik, qissaning katta bir qismini egallaydigan Hoji boboning takyaxonasidagi ahvol — bu muallifning zamona ahliga munosabati, achchiq piasandasi. O'sha ezgin zamonlar xususida “Bizni jaholat — jahli murakkab” maqolasida Munavvarqori bolalarining “aziz umrini jaholat otashiga yondirguvchi” narsa ilmsizlik, taraqqi-ydan ortda qolish, jaholat ekanini yozgan edi. Qoloqlik, loqaydlik, beparvolik, giyohvandlik — bularning bari millatni xarob aylagan, millatni jar yoqasiga olib kelgan ulkan jaholat,

G'afur G'ulom asarlari, ayniqsa, she'rlari bir o'qishda tasavvurga muhrlanadi. Siz uni “Bedil o'qir edim chiqdi ofto'p” yoki “G'uncha ochilguncha o'tgan fursatni, Kapalak umriga qiyos etgulik”, degan tarzda beixtiyor yod olasiz.

G'afur G'ulomning bu kabi asarlari “zo'r karvon yo'lida” — adabiyat yo'lida o'z umrini yashayotgan durdonalar sirasiga kiradi. Adabiy-boqiy so'z millat abadiyati va uning ma'naviy borligini namoyon etadi.

Qadim o'zbek xalqisan,
Asl odam avlodi,
Misr ehromlaridan
Tarixning qariorqdir...

Bunday tarona g'afurona poetik tafakkurga xos. Adabiyot boyligi — millat boyligi. O'zbek adabiyotining dong taratishi o'zbekona so'z va qadriyatlarining dunyo bo'ylab sayohati demakdir. Adib shu yo'lida ulkan xizmatlar qildi.

Bizda logarifmanning
Mushkul muammolari
Ko'ldagi barmuqqlarday
Oddiy qilinganda hal,
Oliy irq da'vogari
Cherchillning bobolari
Hatto sanay olmasdi
O'n barmog'in mukammal...

Bunday shijoat, mag'ruriyat va ulug'vor pafos G'afur G'ulom yuragining aks sadosi. Shoir yozganlari insonning qalb holati, bezovtaligi, quvonchi va dardi sanaladi.

Yuksak to'g' orala bo'kirgan
sherning
Na'rasiga tengdir aksi, sadosi,
Besh yuz yil yangradi tog'day
Vatanda,
Buyuk Alisherning asriy nidosi.

“Alisher” she'rda erkin so'zga kishan solingan zamonlarda G'afur G'ulom so'z mulkinining sultoni Hazrat Alisher Navoiy sha'nini shunday ulug'ladi, o'zbekona so'z martabasini yuksakka ko'tardi.

“Sen yetim emassan” — bu inson qadriini tarannum etgan she'r. “Bir nafas orom ol, Tinchlan, jigarim”. Bu she'r urushda yetim qolgan bolalarining dil nolasi. Ular barchasi: “Yetimlik nimadir, bizlardan so'ra... Men yetim o'sganman, Oh, u yetimlik, Voy bechora jonim, desam arziydi”, deganicha G'afur G'ulom she'riga jo'rovov bo'lgan edi. Men Ikkinchi jahon urushiga ketgan otasidan yetti yoshida ajralib qolgan rahmatli otamning dardli ingroqlari misolida bu hodisaga shaxsan guvohman... Zero, she'r mutlaqo sun'iy emas. Hayotiy, real voqealik barobarida, og'riqli his-tuyg'ularning san'at tiliga ko'chgan samimiy ifodasidir.

“Bilib qo'yki, seni Vatan kutadi”. Vatanparvarlik, insonparvarlik ruhi bilan yo'g'rilgan G'afur G'ulom she'rlari juda tabiiyligi bilan ajralib turadi.

Siz axir osmonni olmoq

bo'lsangiz,

Ne uchun yelkamni tutib

bermayin?

Aqlu balog'atning shotulardan

Yuksala beringiz sekundlar

sayin.

Shoirming qalbi orzularga to'la yosh

keyin odam bo'ldi, degani. Mazkur haqoratlovchi kitob 2009-yilda (mustaqillik zamonida!) Toshkentda chop etilgan. O'rganib ketganmiz-da.

Endi oltmish-yetmish yil avval, zulm avjiga chiqqan davrdagi vaziyatni o'zingiz tasavvur qilayvering. Bunday haqoratlar har qadamda edi-ku! Boshidan ko'p issiq-sovuqlar o'tgan al-loma shoir G'afur G'ulom dilidagi isyon o'tiga sarxushlik suvidan sepib, o'zini sovitib o'tgani ko'pchilikka ayon. Ammo ahyon-ahyonda “portlab” turgani ham rost. Shogirdi, akademik Salohiddin Mamajonov domlaning aytishicha, bir davrada ustoz “og'alar” sha'niga qat-tiqroq gap aytib yuborgan. Tabiiyki, bu “xabar” og'izdan chiqqan hamoni tegishli joyga yetib borgan. Ammo o'sha kechqurun xayrixoh ukalar shoirlarga qo'ng'iroq qilib, aytgan gapi yuzasidan javobga tayyorlanib turishni tayinlaydi. Adibning kayfi o'chadi. Qo'rqinch zamonlarni ko'rib, boshqalar shoxida yursa, bargida yurishga o'rgangan shoir darhol “Qizil O'zbekiston” gazetasi tahririyatiga sim qoqib, shu songa bir she'r berishini, gazetani chop etmay turishlarini so'raydi. Ertasi tongda odamlar G'afur G'ulom bitgan “Mening og'am rus bo'lur!” degan yariqroq she'rni o'qiydi, ig'vo qo'zg'amoqchi bo'lganlarning esa dami ichiga tushadi...

Keyinroq esa bir o'zbek tilshunosi qaysidir tuman shevasi haqida ruscha kitob yozganida shoir bo'ralab so'kkanini eshitganmiz. Rost-da, hatto shevamiz haqidagi kitob ham ruscha bitilsa, bizning nimamiz qoladi?

Ya'ni isyon shoirming qonida bor edi. 1937-yil qatag'onidagi hali besh yil ham o'tmay turib, o'sha qattol bir vaziyatda mustaqillik, elning ozod va muzaffar bo'lishi haqida bundan boshqacha yana qanday yozish mumkin edi? Shoir bu isyonini “Sen yetim emassan” she'ri pardasiga o'rab taqdim etgan.

Ijod olamida asosiy fikrni “aytmay turib aytish” usuli bor. Mumtoz she'riyatdagi bu hodisani ba'zi adabiyotshunoslar “begona bayt” deb atasa, boshqalari “lirik chekinish” deb nomlaydi. Kinoda esa bu usul “25-kadr” deyiladi. Ya'ni har soniyada ekranga tushishi kerak bo'lgan 24 ta kadrga yana bir boshqa kadr ham qo'shiladi va bir soniyaning 25 dan bir qismi ichida o'tadi-ketadi. Ammo bir qancha fursatdan so'ng kishi dilida beixtiyor o'sha kadrga xos assotsiatsiya uyg'onadi...

Men G'afur G'ulom bu she'rda o'sha usulni qo'llagan, deb bilaman. Fashizmni, Hitleri qoralash, go'daklar taqdiriga qayg'urish to'la katta she'rda boyagi 4 misra “sezilmay” o'tib ketadi. Shoirlarga esa ana shuni aytib olish muhim. U ta'bir joiz bo'lsa, 25- ham emas, 40- kadr (4/155) bo'lgani uchun “siyosiy ziy-rak” xodimlar buni payqamay qolgan. Asosiy ma'noni she'rda biron misra qatiga joylab, berkitib ketishni G'afur G'ulom Abulmaoniy (ma'nolar otasi) bo'lgan ustoz Abdulqodir Bedildan o'rgangan.

Buning chindan ham “begona bayt”ga, “lirik chekinish”ga monandligi yana shunda ham ko'rinadi, bunday bayt ko'pincha g'azal oxiridagi tugallanma bayt — maqta'dan oldin beriladi. Ajabki, boyagi to'rt satr ham she'rning leymotivi, “maqta”si bo'lgan “Sen yetim emassan, Mening jigarim!” degan so'nggi ikki satr oldida kelgan.

Axir, “Jahonda bo'lurmiz Ozod, muzaffar”, deyish, o'z-o'zidan, bizning tutqun ekanimizni ko'rsatmaydimi? Bu kelajakka nekin nazar tashlayotgan shoirming “ozod emasmiz” deya-yotgani va hurlikni orzulayotgani emasmi?

Bu o'sha, O'zbekiston Yozuvchilar uyush-masi rahbari sifatida Hamid Olimjon Toshkentga evakutsiya bo'lib yetib kelgan shoiru olimlar, adib va san'atkorlarni yig'ib, barchasiga qarata, “Xush kelibsizlar, bizning yurtimizda!” deya samimiy tilak bildirgan chog'da, prezidentlarga kerilib o'tirgan Aleksey Tolstoy uning so'zini kesib, “Мы и так сидим на своей земле!” deya bosqinchi to'ralardan ekanini sezdirgani, hassos shoir Hamid Olimjon bu bepisand va tahqirozmuz gapdan keyin parda ortiga o'tib, yig'lab yuborganiidan so'ng... bu-larning bariga guvoh bo'lgan G'afur G'ulom tomonidan bitilgan misralar-ku!

“Jahonda bo'lurmiz, ozod, muzaffar!”...

Bu nekin gap sakson yilning narisida turib aytilgan edi. Va G'afur G'ulomning tilagi, iltijosi amalga oshdi. U xitob qilgan o'sha go'daklar ona yurtimizning ozod, elimizning muzaffar bo'lganini ko'rdi ham.

...O'tmishdagi har bir olim, sarkarda, shoir, tabib, me'morga baho berganida uning bizning kunga nisbatan nima berganiga emas, o'zidan avvalgilarga nisbatan nima bera olganiga qarash lozim, deydlar. Bu to'g'ri mezon. Ammo shu bilan birga, u yoki bu ijodkorga ta'na qilish va o'pkalashdan oldin — boyagi talabga qo'shimcha ravishda — o'sha adib, o'sha san'atkor, o'sha hunarmand qanday sharoitda yashab ijod qilgani ham aslo yodimizdan chiqmasligi dardkor.

www.yuz.uz

yuz.uznews

yuz.uznews

yuz.uz_news

ISTIQLOL VA ozodlik qadri

Bugungi tinch va farovon hayotimizda ajdodlarimizning beqiyos hisssasi bor

Qahramon RAJABOV,
FA Tarix instituti bosh ilmiy xodimi,
tarix fanlari doktori, professor

Yurtimizda hukm surayotgan mutlaqo o'zgacha muhit, yaratilgan shart-sharoitlar o'laroq, bundan o'n yil oldin ham til tekizish mumkin bo'lmagan yoki maqbul emas deb qaralgan ilmiy masalalar ustida astoydil izlanish imkonini bor. Quvonarlisi, tariximizni o'rganish va anglashga ehtiyoj, yosh avlodni yurtimiz tarixi bilan tanishtirish, kerakli xulosalar chiqarish hozir har qachongidan ahamiyatli. Shu bois, 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida ham milliy tariximizni o'rganish va targ'ib qilishni yanada rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan.

“YANGI O'ZBEKISTON” MINBARI

Prezidentimizning joriy yil 31-avgustda Shahidlar xotirasi xiyobonida aytgan mana bu so'zlari bizga katta dalda bo'lganini ta'kidlash lozim: “Har safar bu yerga kelib, xalqimiz ozodligi yo'lida qurbon bo'lgan jasur bobolarimizni eslab, ko'nglimiz tasmin topadi. Ularni xotirlash, e'zgu ishlarini davom ettirish biz uchun ham qarz, ham farz. Qatag'on qilingan yetakchilarimizning taqdiri barchamizni mustaqilligimizni qadrlashga, uni asrab-avaylashga undaydi”.

Darhaqiqat, ko'lida qurol yoki qalam bilan istiqloq uchun jonini tikkan ko'pdan-ko'p ajdodlarimizni esdan chiqarishga haqqimiz yo'q. Xususan, yaqin-yaqinlashgan 1918-1935-yillari mintaqamizda sovet rejimi hamda uning qurolli kuchlari bo'lgan qizil armiyaga qarshi hayot-mamot kurashini olib borgan harbiy sarkardalarimiz — qo'rboshilar hayoti va faoliyati, fojiali taqdiri o'rganilmasdan kelgan. Holbuki, aynan ular yetakchiligidagi o'zbek xalqi sovet imperiyasiga qarshi jahon tarixida misli ko'rilmas ozodlik kurashiga kirgan. Eng muhimi, Turkistonda milliy davlatchilikni tiklash uchun salkam yigirma yil kechgan qurolli harakat qandaydir uyushmagan, xalqdan uzilgan “o'g'ri-qaroqchilar to'dasi”ning samarasiz urinishlari emas, balki butun el-yurt — katta-yu kichik, erkag-u ayol, barcha toifa va tabaqalar qo'llab-quvvatlagan, aniq maqsadi bor umummilliy qarshilik kurashi bo'lgan edi.

Birlamchi manbalar va hujjatlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, istiqloqlilik harakati qatnashchilarining Turkistondagi umumiy miqdori qurolli kurash eng kuchaning 1919-1922-yillarda bir vaqtning o'zida 180-200 ming kishi atrofida bo'lgan. Janglarda yo'qotilgan askarlar o'rmini doimiy ravishda xalqimizning barcha tabaqalari orasidan chiqqan yigitlar to'ldirib turgan. Sovet rejimiga qarshi qurolli kurash qariyb 20 yil davomida istiqloqlilik harakati safarida hammasi bo'lib 2 million kishi ishtirok etgan.

Qizil askarlarga qarshi hayot-mamot kurashida nafaqat erkaklar qatnashdi, balki unda xotin-qizlar va bolalar ham kirgan maydonida o'z otalari, ertlari, o'g'illari bilan birgalikda dushmanga qarshi jang qilgan holatlar juda ko'p bo'lgan.

Tarixiy hujjatlarda ko'rsatilishicha, 1921-yil aprel-may oylarida Sharqiy Buxoroda sovet hokimiyati va qizil askarlar zo'raonligiga qarshi xalq qo'zg'olonlari kuchayib ketadi. Ularda erkaklar bilan bir qatorda xotin-qizlar ham faol qatnashgan. O'sha kezlardagi ahvolni qizil armiyaning 1-Turkiston otlitlar diviziyasi qo'mondoni bo'lgan Spaskiy bunday tasvirlagan: “Juldur kiyimli, ifitos, och qizil askarlar... Ko'lobda bo'lgan ikki kunlik janglardan so'ng shaharni talon-taroj etish uchun yopirildilar. Ular bu yerda qolgan tinch aholini o'tib tashlab, 50 ayolni zo'rlab, nomusiga tegdilar, 140 xotin-qiz esa qal'aga qochib yashirindi. Komissarlarning (ularni

1931-yil avgust oyida Turkmaniston SSR hududidagi Kultaqir qudug'i atrofida qizil askarlarga qarshi bo'lgan to'rt soatlik jangda g'alaba qozongan istiqloqlilar safida ayollar va bolalar ham bo'lib, ular jangchilarga non va suv yetkazib turgan. O'sha yili 17-sentabrda Qoraqum sahrosida Daxli qishlog'ida qizil askarlarga qarshi bo'lgan sakkiz soatlik qaqshatqich jangda ham xotin-qizlar va bolalar qatnashgan. Arxiv hujjatlarida keltirilishicha, qo'zg'olonchilar so'nggi o'q qolguncha kurashgan. Ayollar va bolalar yovga qarshi miltiq bilan kurashishdan tashqari, tosh otgan, hatto kaltaklar bilan qarshilik ko'rsatgan. Biroq kuchlar tengsizligi oqibatida yurt himoyachilari mag'lubiyatga uchrab, jang maydonida 200 dan ortiq odam halok bo'lgan, 500 nafarga yaqin ayol va bola asir olingan. Ular shafqatsizlarcha qatag'on qilingan.

Turkistondagi istiqloqlilik harakati nafaqat harbiy, balki siyosiy va tashkiliy jihatdan ham puxta yo'lga qo'yilgan muazzam umumxalq kurashi sanaladi. Istiqloqlilarning harbiy strategiyasi va jang qilish taktikasi o'ziga xos edi. Ular safida mahalliy sharoitni ipidan iganisigacha yaxshi bilgan yo'lboshlovchilar ko'p bo'lgan. Qo'rboshilar bo'lajak jang shart-

Frunze va Kamenev tomonidan Turkistonda bo'lganida ishlab chiqilgan “boshmachilik”ka qarshi kurash maxsus yo'riqnomasini so'zsiz bajarar edi. Unga muvofiq, qizil armiya qo'mondonligi joylarda qiruvchi otryadlar va maxsus uchar otlitlar otryadlari tashkil qilib, nafaqat istiqloqlilarni, balki ularga yordam ko'rsatayotgan va xayrixoh bo'lgan, ya'ni “boshmachilik bilan zararlangan” butun hududlardagi tinch aholini shafqatsiz ravishda qirib tashlagan.

Istiqloq uchun kurash mohiyatini sovet qo'mondonligi vakillari ham e'tirof etishga majbur bo'lgan. 1920-yil 18-avgustda 2-Turkiston o'qchi diviziyasi komandiri F.Karpov Turkiston fronti qo'mondoni M.Frunze bilan telegraf orqali bevosita suhbatida bunday degan edi: “Farg'onadagi urush qaroqchilarga qarshi kurash bo'lmagan, balki bu yerda kurash tub aholining sovet hokimiyatiga qarshi tashkiliy ravishdagi qo'zg'olonli hisoblanadi. Boshmachilar bo'lib o'tgan janglarda katta kuch yo'qotsalar-da, hozirgi vaqtda ularning safi yangidan, hattoki avvalgidan ham ortiq darajada to'lib bormoqda...”.

O'sha vaqtdagi Farg'ona vodiysida ham, Samarqand viloyatida ham, Buxoro va Xorazm respublikalarida ham xalqimiz doimiy ravishda istiqloqlilarni oziq-ovqat, kiyim-kechak, otlarni esa yem-xashak bilan ta'minlab turgan. Boylar va mulkdorlar qurol-yarog' sotib olish uchun katta miqdorda mablag' ajratgan. Xalqning kuchli madadi va moddiy yordami bo'lmasa, istiqloqlilar sovet davlatiga qarshi 17-18 yil emas, balki 18 kun ham kurasha olmas edi. Biroq bu tarixiy haqiqat sovet hokimiyati yillarida unutlilarga mahkum etildi. Aslini olganda, yovqur va azamat bobolarimizning zamonaviy qurollarga ega va tish-timog'igacha qurollangan qizil armiyaga qarshi qahramonona kurashi va jasorati o'zbek xalqi tarixining XX asr birinchi

“

Bugungi erkin hayotga osonlikcha yetib kelingan emas. Buning uchun juda ulkan qurbonliklar berilgan. Endigi avlodning muqaddas burchi millatimiz fidoyilarining qahramonliklarini bilish, ardoqlash, tinch-osoyishta kunlarimiz qadriga yetish, mustaqilligimizni ko'z qorachig'idek asrashdan iboratdir.

“

Turkistonliklarning ko'p yillar davomida Rossiya va SSSR hukmronligiga qarshi olib borgan kurashi har ikki tomondan ham ko'plab qurbonlarni talab qilgan. SSSR qiyofasidagi sovet Rossiya va Turkistonni qayta bosib olish uchun birinchisiga nisbatan ko'proq vaqt yo'qotgan, juda ko'p moddiy va ma'naviy talafot ko'rgan.

yarmidagi eng shonli va zafarli zarvaraqqlarini tashkil qiladi.

Turkiston qo'rboshilarining umumiy miqdori mingdan ortiq bo'lgan. Hozirgacha ulardan faqat 300-400 nafarining harbiy faoliyati nisbatan o'rganilgan. Kichik Ergash, Katta Ergash, Madaminbek, Shermuhammadbek, Omon Polvon, Yormat Maxsum, Rahmonqul, Islom Polvon, Muhiddinbek, Xolxo'ja Eshon, Jonibek Qozi (Farg'ona vodiysi), Bahrombek, Ochilbek, Xolxo'tabek, Mirza Polvon, Qoraqulbek (Samarqand), Ibrohimbek, Mulla Abdulqahhor, Davlatmandbek, Fuzayl Maxdum, Hayit Amin, O'rmon Polvon, Hamro Polvon, Asadullabek, Abdulqayum Parvonachi, Mustaqulbek, Turdi To'qsabo, Xurrambek, O'tanbek (Buxoro), Junaydixon, G'ulomaxon Bahodir, Rajabxon, Durdi Qilich, Temir Alixon, Yaxshi Geldibek, Bolabiy, Anna Bola, Eshon Xalifa (Xorazm) kabi yirik qo'rboshilar faoliyati tahsinga sazovor. Qo'rboshilar qiyofasi, harbiy faoliyati,

bo'lardik. Turkistonga o'z huquqi berilmas ekan, biz huquq va vijdonimiz, or-nomusimiz uchun so'nggi tomchi qonimiz qolquncha bolsheviklarga qarshi kurash olib boraveramiz”.

Yangi O'zbekistondagina nihoyat nomi rosmiyaning yuzaga chiqqan Ibrohimbek sovet hokimiyati tomonidan butun Sharqiy Buxorodagi markaziy siymo deya tan olingani ham bejiz bo'lmagan.

Xorazm vohasi qo'rboshilari sardori, shubhasiz, Junaydixon bo'lgan. Turkistondagi istiqloqlilik harakatining g'oyaviy rahnamolaridan biri Ahmad Zaki Validiy keyinchalik yozgan xotiralarida uni “Rossiya hukmronligi oldida bosh egmagan va unga qarshi tinimsiz kurash olib borgan qum burguti”, deb ta'riflagandi.

Sovet hokimiyati Turkistondagi istiqloqlilik harakatini bostirish uchun barcha kuch va vositalarni ishga soldi. Mintaqani “o't va qilib”

bilan bo'ysundirish siyosatini yuritdi. Buning uchun doimiy ravishda Rossiya markazidan katta miqdorda harbiy kuch, texnika va qurol-yarog' yetkazib keldi.

Rasmiy ma'lumotlarda keltirilishicha, 1920-yil yozida Rossiyadagi qizil armiyaning umumiy miqdori 5,5 million kishi edi. Turkistondagi sovet hokimiyati ixtiyorida esa 181 ming 800 harbiy bo'lgan. Mazkur ulkan qo'shin yurtimizdagi milliy ozodlik harakatini bostirishda, jadidlarni ta'qib etish, sovet hokimiyatiga qarshi chiqqan yoki betaraf turgan barcha kishilarni ommaviy ravishda qatag'on qilishda ishga solingan.

Turkistonliklarning ko'p yillar davomida Rossiya va SSSR hukmronligiga qarshi olib borgan kurashi har ikki tomondan ham ko'plab qurbonlarni talab qilgan. SSSR qiyofasidagi sovet Rossiya Turkistonni qayta bosib olish uchun birinchisiga nisbatan ko'proq vaqt yo'qotgan, juda ko'p moddiy va ma'naviy talafot ko'rgan. Kamtarona hisob-kitoblarga qaraganda, qizil armiya Turkistonni qayta bosib olish uchun bo'lgan janglarda 400 ming askar va ofitseridan ajraldi. Shuning uchun ham sovet davrida o'z fikriga ega barcha o'zbeklar kommunistik maddohlar nazarida “boshmachi” hisoblangan. Turkiston istiqloqlilarining umumiy talafoti — o'ldirilganlar, asir olinganlar va og'ir yarador qilinganlar bilan jamlaganda 1,2 million kishini tashkil qiladi. Mintaqada bolsheviklar boshchiligidagi sovet hokimiyati o'rnatilgach, 1918-1935-yillarda Turkistonda 1,5 million kishi xorijga muhojir sifatida ketishga majbur bo'ldi. Janglarda o'ldirilgan va xorijga jo'nab ketganlarning aksariyati o'zbeklar edi.

Bundan tashqari, 1917-1923-yillarda Farg'ona vodiysida 1 million kishi, Samarqand viloyatida 200 ming kishi o'chikdan o'lgan. Ocharchilik Yettisu viloyatida bundan ham fojiali bo'lgan. Bu paytda Yettisu viloyati va Sirdaryo viloyatining ayrim uyezdlarida ochlik natijasida chorvador qozoq va qirg'izlardan 1 million kishi o'lgan. Ocharchilik sovet hokimiyati tomonidan keyinchalik ham muntazam ravishda yuzaga keltirilgan va avj oldirilgan. Xususan, 1930-1933-yillarda Qozog'istonda bo'lgan dahshatli ocharchilik natijasida 1,75 million kishi halok bo'lgan. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, bu yillarda Qozog'istonda o'zbeklar soni 228 ming 200 kishidan 103 ming 600 kishigacha qisqarib ketgan.

Sovet hokimiyati 1928-1930-yillarda “qishloqni yot unsurlar”dan tozalashni boshlaganida o'zbek qishloqlaridan kamida 500 ming xonadon boy va quloq xo'jaligi sifatida o'z oilalari bilan surgun va badarg'a qilindi, qamoqxonalarga tashlandi. Ularning aksariyati qamoq va surgunda vafot etdi. Bu zo'ravonlikka qarshilik ko'rsatganlar esa shoshilinch o'tib tashlandi. Birgina Buxoro okrugi Shofirkon tumanidan 1929-1934-yillarda 510 xonadon “quloq xo'jaligi” sifatida SSSRning turli hududlariga surgun qilingan. Ular orasida o'ziga to'q xonadon sobibi Razzoq bobo o'g'li, Bog'iafzal qishlog'ida yashovchi 24 yashar yosh yigit Sharof Razzoqov ham bo'lgan. Sharof Razzoqov 7-marta qamoqqa olingan va surgun qilingan.

Ko'rinib turibdiki, bugungi erkin hayotga osonlikcha yetib kelingan emas. Buning uchun juda ulkan qurbonliklar berilgan. Endigi avlodning muqaddas burchi millatimiz fidoyilarining qahramonliklarini bilish, ardoqlash, tinch-osoyishta kunlarimiz qadriga yetish, mustaqilligimizni ko'z qorachig'idek asrashdan iboratdir.

“Yangi O'zbekiston” va “Правда Востока” gazetalarini tahririyati” DM

MUASSIS:
O'zbekiston Respublikasi
Vazirlar Mahkamasi

Bosh muharrir:
Salim DONIYOROV

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqdir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.
Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar.
Gazeta tahririyat kompyuter markazida sahifalandi.
Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga “SHARQ” NMAK mas'ul.
Bosmaxona telefoni: (71) 233-11-07

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 13-yanvarda 1047-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Nashr indeksi — 236. Buyurtma G-1146.
43313 nusxada bosildi.
Hajmi — 3 taboq. Ofset usulida bosilgan. Qog'oz bichimi A2.
Bahosi kelishilgan narxda.

“SHARQ” nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Navbatchi muharrir: Munajat Mo'minova
Dizayner: Xurshid Abdullayev

Manziliimiz: 100029,
Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy

Topshirildi — 00:00

Qabulkona: (71) 233-56-33

Devonxona va e'lonlar: (71) 233-70-98

E-mail: info@yuz.uz Veb-sayt: www.yuz.uz: (71) 233-47-05